

LAPIN TE-KESKUS ESITTÄÄ VALTIOLTA PYYDETTYÄ LAUSUNTONA TENOJOEN KORVAUSLAIN (501/1991) MUKAISESSA KORVAUSTOIMITUKSESSA VETSIKON LOHKOKUNNAN OSALTA SEURAAVAA

Pyydettyä kannanottona Tenojoen kalakorvauslain (501/1991) mukaisessa Vetsikon lohkokuntaa koskevassa korvaustoimituksessa Lapin ELY-keskus lausuu näkemyksensä, että valtiolle ei ole voinut syntyä korvausvelvollisuutta seuraavin perustein. Nämä perusteet on selostettu yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

Tenon sopimuksen kalastusoikeutta koskevat rajoitukset eivät ole estäneet omaisuuden normaalia, kohtuullista ja järkevää käyttöä. Kalastussopimuksen mukainen kalastuksen sääntely on turvannut kalastusoikeuden omistajien etua mahdollistamalla kalastuksen jatkuvuuden ja Tenojoen monimuotoisten lohikantojen käytön sekä suojelun pitkällä aikavälillä. Eri pyyntimuotoihin kohdistuva kalastuksensääntely on ollut välttämätöntä sekä joki- että merialueella. Kalastuksensääntely on ollut kohtuullista ja pyyntiä on voitu harjoittaa normaalilla ja järkevällä tavalla. Saalistilastojen perusteella voidaan osoittaa, etteivät kalastusrajoitukset ole aiheuttaneet huomattavaa vahinkoa patopyynnille ja -saaliille eikä matkailijoille varattu osuus kalastuksesta ole heikentänyt paikkakunnan väestön toimeentuloa vaan päinvastoin edistänyt elinkeinomahdollisuuksia. Kalastusmatkailusta koituu kohtuullista hyötyä paikallisille kalastusoikeuden omistajille myös lupatulojen muodossa. Korvausvelvollisuutta ei voi syntyä tilanteessa, jossa vahinkoa ei ole lainkaan syntynyt tai se ei ylitä Tenon kalakorvauslaissa säädettyä korvauskynnystä ottaen huomioon myös kalastusrajoitusten tavoitteet ja niistä saadut ja edelleen saatavat hyödyt.

Tenojoen kalakorvauslakia tulee tulkita ottaen huomioon voimassa oleva perusoikeussäännöstö kokonaisuudessaan (mukaan lukien perustuslain 20 § vastuu ympäristöstä). Lain esitöissä on todettu, että korvausvelvollisuutta ei ole tarkoitettu ulotettavan sellaisiin kalastusrajoituksiin, jotka yleisen kalastuslainsäädännön nojalla ovat korvauksettomia ja jotka tulisi myös Tenojoella toteuttaa korvauksettomina. Yleisen kalastuslainsäädännön nojalla on mahdollista rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä säätämällä mm. ajallisia ja alueellisia kalastusrajoituksia sekä antamalla pyydyksiä sekä saalista koskevia säännöksiä.

1. Korvaustoimitus ja toimituksen jakaminen

Nykyinen Norjan kanssa tehty sopimus Tenojoen kalastuspiirin kalastussäännöstä (SopS 94/1989) ja siihen liittyvä kalastussääntö ovat tulleet voimaan 1.1.1990. Aiempi sopimus on vuodelta 1972 (SopS 48/1972) ja sitä on muutettu vuosina 1979 (SopS 20/1979) ja 1982 (SopS 66/1982). Sopimukset ja niihin liittyvät kalastussäännöt on saatettu voimaan lailla. Laki Tenojoen kalastussääntöä koskevan sopimuksen ja kalastussäännön eräiden määräysten aiheuttamien menetysten korvaamisesta (501/1991, Tenojoen kalakorvauslaki) on tullut voimaan 1.4.1991. Korvausvelvollisuus ja korvauksen määrä ratkaistaan korvaustoimituksessa, johon sovelletaan lunastuslain (603/1977) säädöksiä lunastustoimituksesta.

Lain mukaisesta kalakorvaustoimituksesta on annettu toimitusmääräys 30.4.1992 ja toimituksen alkukokous on pidetty Utsjoella 26.11.2001. Korvausvaatimukset Vetsikon lohkokunnasta

on esitetty pääosin vuonna 2002 ja niistä on annettu valtion vastine sekä lausunnot vastineeseen vuonna 2003. Samalla vaatimuksia on osin täsmennetty. Tämän jälkeen korvaustoimituksen jatkaminen on edellyttänyt eri kalastusoikeuksia koskevien osakasluetteloiden selvittämistä ja vahvistamista. Erityisperusteisia kalastusoikeuksia on käsitelty kiinteistön määritystoimituksissa ja oikeudessa. Oikeuskäsittely on vielä kesken verkko-, kulutus- ja nuottapaikkojen osalta. Lohipatojen osalta osakasluettelot ovat saaneet lainvoiman 26.5.2015 KKO:n evätessä muutoksenhakuluvan. Pian tämän jälkeen Utsjoella pidettiin toinen toimituskokous 22.6.2015. Ennen kokousta toimitusinsinööri Esko Rantakivelle oli toimitettu vielä yksi kirjelmä korvausvaatimuksineen. Kokouksessa selvitettiin mahdollisuutta käsitellä korvauskysymystä tässä toimituksessa vain lohipatojen osalta. Tällöin toimitus jaettaisiin ja muita kalastustapoja koskeva korvaustoimitus suoritettaisiin kalastusoikeuksien saatua lainvoiman. Kokouksen jälkeen asianosaisille varattiin mahdollisuus kirjallisiin kannanottoihin toimituksen jakamisesta ja korvauserusteista sekä muista asioista.

Lapin ELY-keskus puoltaa korvaustoimituksen loppuun saattamista mahdollisimman pian kalastusoikeuksia koskevien osakasluetteloiden saatua lainvoiman. Valtion kannanottona esitetään, että toimitus voidaan jakaa siten, että tässä toimituksessa arvioidaan korvauserusteita ja -velvollisuutta sekä kalastussääntelyn kohtuullisuutta patojen osalta. Korvauskysymysten arviointi edellyttää perusteellista tapauskohtaista harkintaa ja selvittelyä (HE 28/1990 vp), mikä vuoksi muita pyyntimuotoja koskevat kysymykset tulisi käsitellä uudessa toimituksessa osakasluetteloiden vahvistamisen jälkeen. Samalla tulevat arvioitavaksi rajoitusten kumulatiiviset vaikutukset ja ylittykö korvauskynnys tiloittain kaikkien rajoitusten yhteisvaikutuksesta.

2. Tenojoen kalastussopimuksen ja kalakorvauslain tarkoitus

Suomen ja Norjan välisellä kalastussopimuksella ja Tenojoen kalastuspiirin yhteisellä kalastussäännöllä pyritään säilyttämään ja lisäämään Tenojoen vesistön lohikantoja tarkoituksenmukaisin kalastuksen säätelytoimenpitein. Sopimuksen tarkoituksena on suojella ja ylläpitää Tenojoen vesistössä anadromisten lohikalajien (lohi, meritaimen ja merinieriä) ja sisävesikalajien luonnonkantoja siten, että luonnon monimuotoisuus ja tuotanto säilytetään (1 artikla). Kyseessä on valtiosopimus ja molemmilla sopimusosapuolilla on vastuu näistä kalakannoista.

Tenojoen kalakantojen suojelu on lakisääteistä - kalastussopimus on saatettu voimaan perustuslain säätämisyjärjestyksessä ja lisäksi nykyisen perustuslain 20 § (vastuu ympäristöstä) edellyttää toimintaa, joka turvaa luonnon monimuotoisuuden säilymisen. Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Tämä vastuu kohdistuu niin julkiseen valtaan kuin yksityisiinkin tahoihin. Säännöksellä pyritään korostamaan sitä, että luonnon ja muun ympäristön suojeluun liittyy myös sellaisia arvoja, jotka eivät ole palautettavissa ihmisryhmien oikeuksiksi. Tältä osin jokaisen velvollisuudet luontoa kohtaan voidaan ymmärtää joko luonnon itseisarvosta lähteviksi tai ilmaukseksi kaikille ihmisille jakamattomasti kuuluvasta oikeudesta (HE 309/1993).

Tenojoen kalastussopimukselle asetetut tavoitteet ovat **lohikannan säilyminen, paikkakunnan väestön lohenkalastukseen perustuvan elinkeinon turvaaminen sekä kohtuullisen osan lohenkalastuksesta varaaminen urheilukalastukselle.** Pyyntirajoitukset on tehty näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Kalastussopimus on mahdollistanut kalastuksen jatkuvuuden ja lohikantojen käytön sekä suojelun pitkällä aikavälillä. Valtiosopimuksen uusimiseen tähtäviä neuvotteluja on käyty vuosina 1998-2001 ja neuvottelut on aloitettu uudelleen vuonna 2012. Nyt neuvotteluissa on edetty siihen vaiheeseen, että uuden sopimuksen on tarkoitus tulla voimaan eduskunnan hyväksymisen jälkeen ennen vuoden 2017 kalastuskautta.

Luonnontilaista kalakantaa ei voida kestävästi hyödyntää rajoituksetta. **Kalastusoikeuden omistajien edun mukaista on pyrkiä rajaamaan kalastus kestäväälle tasolle, jolloin mahdollisuus hyödyntää kalakantoja säilyy pitkällä aikavälillä ja myös tuleville sukupolville.**

Kalavarojen käyttö on kestävä, jos se ei aiheuta pysyviä negatiivisia muutoksia kalakannoissa. Kestävä kalastus ei heikennä kalakantojen lisääntymistä eikä aiheuta muita pitkäaikaisia muutoksia (RKTL 2013).

Tenojoen kalakorvauslain 1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan kalastusoikeuden haltijoilla on oikeus saada valtion varoista maksettava täysi korvaus, jos Suomen ja Norjan välisen Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehty sopimus tai siihen liittyvän kalastussäännön määräys estää kalastusoikeuden haltijaa käyttämästä hänelle kuuluvaa kalastusoikeutta tai huomattavasti rajoittaa tämän oikeuden käyttömahdollisuuksia. Korvaukset liittyvät vuonna 1972 tai sen jälkeen tehdyistä sopimuksista ja kalastussäännöistä mahdollisesti aiheutuviin menetyksiin. Lain 1 §:n 3 momentissa oikeutta korvaukseen rajoitetaan kuitenkin merkittävästi. Sen mukaan **korvausta ei suoriteta pyydysten rakennetta, käyttöaikaa tai käyttötapaa koskevista rajoituksista, jos kalastusoikeuden haltija voi tai on voinut rajoituksesta huolimatta käyttää omaisuuttaan normaalilla, kohtuullisella ja järkevällä tavalla.**

Laissa ei oteta kantaa siihen, milloin kalastusoikeuden käyttö rajoittuu huomattavasti ja mikä on kohtuullisuusperiaatteen mukaista sääntelyä. Hallituksen esityksessä (HE 28/1990 vp) korostetaan, että vain osa kielloista ja rajoituksista on sellaisia, että niiden aiheuttamat menetykset ovat korvattavia. Hallituksen esityksen mukaan perusteellinen tapauskohtainen harkinta ja selvittely ovat edellytyksenä, kun arvioidaan rajoituksista aiheutuvia vaikutuksia kalastusoikeuden käytölle. **Korvausvelvollisuutta ei voi syntyä tilanteessa, jossa vahinkoa ei ole lainkaan syntynyt tai se ei ylitä Tenon kalakorvauslaissa säädettyä korvauskynnystä ottaen huomioon myös kalastusrajoitusten tavoitteet ja niistä saadut ja edelleen saatavat hyödyt.**

Tenojoen kalastussopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö merkitsee kalastusoikeuden omistajille rajoitusta omaisuutensa käytössä. Korvauslain perusteella korvaustoimituksessa tulee arvioida, loukkaavatko määrättyt rajoitukset omistajien oikeutta omaisuutensa normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttöön (ns. NKJ-sääntö). Mikäli tämä kynnys ei ylitä, korvausvelvollisuutta omistajan käyttövapauden rajoittamisesta ei synny. Rintamäen kirjelmässä 19.6.2015 omaisuuden normaali, kohtuullinen ja järkevä käyttö on katsottu oikeuskirjallisuuden perusteella merkitsevän yhdenvertaisuutta sekä mahdollisuutta käyttää hyväkseen omaisuuttaan kohtuullista hyötyä tuottavalla, tavanomaisella ja edullisella tavalla suhteessa aiheutuviin kustannuksiin ja omistajan yksityisoikeudellisiin intresseihin.

Aikaisemman perustuslain aikana omaisuudensuojaa rajoittavien lakiehdotusten perustuslain mukaisuutta arvioitiin edellä mainittujen kriteerien perusteella, eli normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön osalta. Perusoikeusuudistuksen (1995) ja uuden perustuslain (2000) myötä omaisuudensuojaa koskevien rajoitusten perustuslainmukaisuutta arvioidaan tätä laajemmin perusoikeuksien yleisten rajoitusperiaatteiden valossa. Tällöin mm. ympäristövastuusäännöksellä (PL 20§) ja omaisuudensuojasäännöksellä voi olla vaikutusta toistensa tulkintoihin tilanteissa, joissa pyritään ihmisten ja luonnon välistä tasapainoa edistäviin lainsäädäntöratkaisuihin.

ELY-keskus katsoo, että vanhan perustuslain aikana säädettyä kalakorvauslakia tulee nykypäivänä tulkita ja soveltaa ottaen huomioon voimassa oleva perusoikeussäännöstö kokonaisuudessaan, mukaan lukien myös ympäristövastuusäännös.

Yleisten rajoitusperiaatteiden mukaisesti rajoitusten tulee ensinnäkin olla lailla säädettyjä, tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määritettyjä. Rajoituksella tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste, joka Tenon kalastussäännön kohdalla tarkoittaa ensisijaisesti lohikannan elvyttämistä ja suojelua (ympäristövastuuta koskeva PL 20 §) ja lisäksi saamelaiden alkuperäiskansaoikeuksien turvaamista (PL 17 §). Rajoituksella ei voida puuttua perusoikeuteen (kalastusoikeus omistusoikeutena) niin laajasti, että se mitätöisi sen ydinsisällön (ydinalueen koskemattomuuden vaatimus). Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen (lohikannan suojelu) saavuttamiseksi ja muutenkin suhteellisuusvaatimuksen mukai-

sia. Kääntäen voisi sanoa, että pidemmälle meneviä rajoituksia kuin mitä tavoitteen saavuttaminen vaatii, ei voida tehdä.

Nykyistä Tenon kalastussopimusta voimaan saatettaessa perustuslakivaliokunta (PeVL 13/1989 vp) totesi, että Tenojoki-sopimukseen ja siihen liittyvään kalastussääntöön perustuvat käyttörajoitukset eivät ole luonteeltaan sellaisia, että ne olisivat omaisuudensuojan kannalta sinänsä kiellettyjä ja että ne lähtökohtaisesti olisivat omaisuudensuojaan laadullisesti soveltumattomia. Siksi rajoitusten merkitystä tulee tarkastella siltä kannalta, millainen on niiden tosiasiallinen vaikutus. Lausunnossa katsottiin, että kalastamisen maksullisuus on kalastusmaksun pienuuden takia paikkakuntalaisille vähäinen rajoitus. Pyydysten säätelyllä ja veneen käytöllä pyritään suojelemaan lohijokena ainutlaatuisen Tenojoen kalakantaa ja säilyttämään ja lisäämään lohikantaa. Valiokunta katsoi tämän olevan kummankin sopijapuolen tavoitteiden mukaista ja eduksi myös paikkakunnan väestölle, jonka toimeentulolle lohenkalastuksella on suuri merkitys.

Valiokunnan (PeVL 13/1989 vp) mukaan seuraavat asiat johtivat perustuslainsäätämisyjärjestykseen:

- 1) Pyyntitapoja koskevat lisärajoitukset sekä yleinen vapakalastusmahdollisuus muodostivat Tenojokilaaksossa vakinaisesti asuville, kalastukseen oikeutetuille sellaisen rajoituksen, joka olennaisesti heikentää heidän mahdollisuuksiaan saada toimeentulonsa lohenkalastuksesta.
- 2) Muualla asuvien, maanomistukseen perustuvan kalastusoikeuden haltijoiden kannalta kalastussääntö johti omistamisen merkityksettömyyteen. Heidän tulee maksaa kalastuskortista satakertainen hinta verrattuna paikkakunnalla asuviin kalastusoikeuden omistajiin, sallittuja kalastusmuotoja ovat vain vapa ja viehe eivätkä he saa käyttää kalastamiseen omaa venettään. Perustuslakivaliokunnan mukaan näin pitkälle meneviä rajoituksia ei voitu vakuuttavasti perustaa kalakannan suojelutavoitteen saavuttamispyrkimykseen. Sopimuksen mukainen yleinen viehekalastusoikeus katsottiin tärkeäksi asiaa arvioitaessa. Lisäksi viranomaisilla on mahdollisuus sopimuksen 7 artiklan mukaan rajoittaa kalastusoikeutta enemmän kuin kalastussääntö itsessään rajoittaa. Omaisuudensuojan loukkauksen vakavuutta korosti se, että kalastajien asema ei määräydy kalastusoikeuden vaan vakinaisen asuinpaikan perusteella, vaikka asuinpaikan valitsemisen vapaus oli turvattu hallitusmuodon 7 §:ssä, eikä perusoikeuksien suoja saisi siten lähtökohtaisesti riippua valitusta kotipaikasta.
- 3) Sopimuksen 7 artiklassa oleva viranomaisten valtuus rajoittaa kalastusta rikoi valtiosopimuksen sopimuksentekovallan delegointia koskevia rajoituksia (viranomaisten valtuudet liian laajat).

Perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten sekä perustuslakivaliokunnan vuoden 1989 jälkeisten, kalastusoikeuden omaisuudensuojan rajoitusta koskevien tulkintojen (mm. vuonna 1997 säädetty läänikohtainen viehekalastusoikeus, Tornionjoen kalastusta koskeva Suomen ja Ruotsin välinen rajajokisopimus, saimaannorpan suojelu, uusi kalastuslaki - PeVL 8/1996 vp, 14/2010 vp, 20/2010 vp, 58/2014) valossa on melko selvää, että edellä kohdassa 1 tarkoitettujen rajoitukset eivät ainakaan kokonaisuudessaan enää nykypäivänä olisi sillä lailla perustuslain vastaisia, että niiden säätäminen vaatisi perustuslainsäätämisyjärjestyksen eivätkä myöskään ylittäisi ns. NKJ-kynnystä (vrt. läänikohtaisen viehekalastusoikeuden säätäminen).

Kalakorvauslakia koskevan hallituksen esityksen (HE 28/1990 vp) yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 4) todetaan, että lain 1 §:n 3 momentin tarkoituksena on täsmentää niitä rajoituksia, jotka yleisen kalastuslainsäädännön nojalla ovat korvauksettomia ja jotka tulisi myös Tenojoen-

la toteuttaa korvauksettomina. Vuoden 1982 yleisen kalastuslainsäädännön (286/1982) nojalla on ollut mahdollista rajoittaa kalastusoikeuden käyttöä säätämällä mm. ajallisia ja alueellisia kalastusrajoituksia sekä antamalla pyydyksiä sekä saalista koskevia säännöksiä. Kalastuslaissa on säädetty myös yleiskalastusoikeuksista (onkiminen, pilkkiminen ja viehekalastus), joiden ei olla katsottu loukkaavan omistajan oikeutta omaisuuden normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttöön. Maksullisen viehekalastuksen osalta tärkeä tekijä arvioinnissa oli omistajille maksettavat korvaukset kalastusoikeuden käytöstä. Myös Tenon alueella omistajat ovat saaneet jäljempänä esitetyllä tavalla oman osuutensa kalastuskorttituloista. Näin ollen voidaan todeta, että **Tenon sopimuksen kalastusoikeutta koskevat rajoitukset eivät ole estäneet omaisuuden normaalia, kohtuullista ja järkevää käyttöä** ainakaan siltä osin, kun kysymys on Tenojoen laaksossa vakinaisesti asuvia kalastusoikeuden haltijoita koskevista rajoituksista.

Tenojoen kalastussäännön kanssa samanaikaisesti voimassa olleen kalastuslain (286/1982) 5 luku sisälsi säännöksiä, jotka suoraan rajoittivat kalastuksen harjoittamista kalan kulun turvaamiseksi. Vanhan kalastuslain 25 §:ssä säädettiin mm. valtaväylästä ja kalaväylästä, jotka tulee pitää auki kalan kulun turvaamiseksi. Muun muassa seisovien kalanpyydysten käyttö niissä on kielletty muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Liikkuvalle rihmapyydyksellä (vrt. Tenolla kulkutusverkko) saa kalastaa siten, että yli puolet väylän leveydestä on vapaana. Kalastuslain 28 §:n nojalla on ollut valtuus antaa asetuksella pyydyksiä ja pyyntipaikkoja koskevia tarkempia säännöksiä kalan kulun turvaamiseksi muuallakin kuin kala- ja valtaväylässä sekä kalatietä ja patoaluetta koskevilla vesialueilla. Kalastuslain nojalla annetussa kalastusasetuksessa (1116/1982) oli mm. kielletty kalastus liikkuvalle rihmapyydyksellä lohi- tai siikapitoisessa joessa sekä meressä viittä kilometriä lähempänä tällaisen joen suuta.

Lain 31 §:n nojalla pyydysten rakennetta, käyttöaikaa ja käyttötapaa koskevia tarkempia säännöksiä on voitu antaa asetuksella. Lain 32 §:n mukaan langasta kudottujen pyydysten pienin sallittu silmäkoko eri kalalajien ja pyydysten osalta sekä silmäkoon mittaamistapaa säädetään asetuksella. Lain 33 §:ssä on ollut säännöksiä pyydysten merkinnästä. Kalojen ja ravun rauhoitusajoista on 34 ja 35 §:n nojalla säädetty asetuksella. Sinä aikana, jona jokin kalalaji tai rapu on rauhoitettu, ei vedessä saa pitää pyydystä, joka on sen pyyntiä varten tehty tai erityisesti siihen sopiva. Lain 43 §:n nojalla on ollut mahdollisuus perustaa rauhoituspiirejä, joissa kalastusta on voitu rajoittaa.

Vuoden 2016 alusta voimaan tulleen kalastuslain (379/2015) nojalla kalastusta voidaan säädellä ja rajoittaa monin keinoin laissa säädetyin edellytyksin ilman rajoittamiseen liittyvää korvausvelvollisuutta. Lain 52 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvoston ja maa- ja metsätalousministeriön on osaltaan huolehdittava kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidon toteuttamisesta luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Ensimmäinen momentti lisättiin lakiin eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta. Perustuslakivaliokunnan mukaan tämänkaltaisen sääntelyratkaisu olisi omiaan korostamaan perustuslain 20 §:n ympäristövastuusestään mukaisesti sitä, että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta.

Tämän huolehtimisvelvoitteen toteuttamiseksi kalastuslain 52 §:n 2 momentin nojalla voidaan vesialueella, jossa esiintyy kalalaji tai -kanta, jonka elinvoimaisuus tai tuotto on heikentynyt tai vaarassa heikentyä taikka vesialueella, joka on keskeinen kalalajin tai -kannan lisääntymisen kannalta, valtioneuvoston asetuksella mm. kieltää kalastaminen tietyllä pyydyksellä tai kalastustavalla taikka rajoittaa sitä, kieltää kalastaminen tietyssä ajankohtana tai rajoittaa sitä, rajoittaa käytettävien pyydysten määrää, kieltää tiettyä määrää suuremman saaliin ottaminen, kieltää tiettyä sukupuolta tai kokoluokkaa olevien kalojen taikka sellaisten kalojen saaliiksi ottaminen, joita ei ole merkitty 75 §:n nojalla säädetyllä tavalla sekä antaa tarkempia määräyksiä pyydysten rakenteesta. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan antaa teknisluonteisia säännöksiä pyydysten rakenteesta ja käytöstä sekä yksityiskohtaisia säännöksiä pyydysten käyttöajasta, pyydys- ja saalismääristä sekä kalojen vapauttamisvelvollisuudesta, jos se edellä

tarkoitetusta syystä on tarpeen. Kalastuslaki sisältää myös muita kalastuksen säätelyyn liittyviä rajoitusvaltuuksia sekä jo itsessään kalastusta rajoittavia säännöksiä. Muun muassa verkkojen määrää on rajoitettu siten, että verkkojen, joiden yhteen laskettu pituus on pyynti- tai venekuntaa kohden enemmän kuin 240 metriä käyttö on sallittu ainoastaan kaupallisille kalastajille. Lisäksi lain 7 luvussa on erityissäännöksiä liittyen vaelluskalojen kalastuksen säätelyyn.

ELY-keskus katsoo, että Tenon kalastussäännön kalastuksen rajoittamista koskevat säännökset ovat kokonaisuudessaan sellaisia, jotka olisi voitu yleisen kalastuslainsäädännönkin nojalla säätää ilman korvausvelvollisuutta. Poikkeuksen edellä mainitusta muodostaa kuitenkin alueen ulkopuolella vakinaisesti asuvia oikeudenomistajia koskevat rajoitukset, joiden erilaiseen kohteluun ei yleisessä kalastuslainsäädännössä olisi ollut valtuutusta. ELY-keskus kuitenkin katsoo, että ns. perinteisten pyydysten käyttöä koskevat ulkopaikkakuntalaisiin oikeudenhaltijoihin kohdistuvat rajoitukset ovat olleet kalakantojen suojelun ja säilyttämisen kannalta perusteltuja ja välttämättömiä.

Tenojoen kalakorvauslaissa ei ole säännelty ennen vuoden 1972 sopimusta aiheutuvien menetysten korvaamisesta. Lakia säädettäessä eduskunnan laki- ja talousvaliokunta (LtVM 37/1990 vp) lausui, että ”hallituksen esityksen mukainen lakiehdotus merkitsee sitä, että ennen vuotta 1972 voimassa olleiden kalastussopimusten ja -sääntöjen aiheuttamat menetykset korvattaisiin ainoastaan siltä osin kuin nämä määräykset on otettu nykyiseen taikka vuoden 1972 kalastussopimukseen ja -sääntöön. Tällöinkään korvaus ei koskisi menetyksiä, joka on tapahtunut ennen vuotta 1972”. Samassa muistiossa valiokunta edellytti hallituksen selvittävän, onko ennen vuoden 1972 sopimusta syntynyt sellaista merkittävää taloudellista vahinkoa, joka kohtuusyistä olisi korvattava. Valiokunta katsoi, että ennen vuotta 1972 tapahtuneiden menetysten osalta vahingon tulisi olla kalastusoikeuden haltijan kannalta merkittävä ja vahingon korvaamatta jättäminen kohtuutonta. Vahingot ajateltiin selvitettäväksi niin, että kalastusoikeuden haltija tekee tätä koskevan korvaushakemuksen Tenon korvauslain mukaisessa toimituksessa. Hakemus saattoi valiokunnan mukaan olla ”varsin vapaamuotoinen ja yleinen”. Tämän perusteella eduskunnan hallitukseen kohdistama toimeksianto voidaan katsoa tarkoittavan, että ao. ministeriö huolehtii, että toimituksesta vastaava viranomaisena ottaa hakemukset tutkittaviksi ja selvittää niiden perusteet.

Kansanedustaja Janne Seurujärven kirjallista kysymystä 370/2010 koskevan Maanmittauslaitoksen lausunnon (17.5.2010) mukaan Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt Maanmittauslaitosta tekemään eduskunnan laki- ja talousvaliokunnassa edellytetyn selvityksen. Selvitystä ei ole kuitenkaan voitu vielä tehdä. Vasta kun Tenojoen kalakorvauslain mukaiset korvaukset on toimituksessa määrätty ja saatu lainvoimaiseksi, voidaan sen perusteella arvioida ennen vuotta 1972 aiheutuneiden menetysten merkittävyyttä ja korvaamisen kohtuullisuutta.

3. Tenojoen lohikantojen tila

Tenojoen lohikannat muodostavat kokonaisuutena maailman suurimman Atlantin villilohikannan. Tenojoen samoin kuin muidenkin pohjoisimman Finnmarkin ja Kuolan niemimaan lohikantojen on havaittu vaihtelevan syklisesti. Tämä lohikantojen luontainen vaihtelu näkyy myös lohisaaliissa vuosien välisenä vaihteluna eikä siitä aiheutuva saaliin vähenemä kuulu Tenojoen korvauslain nojalla korvattaviin menetyksiin. **Kalastuksensäätelyllä pyritään pitkäjänteisesti ylläpitämään Tenojoen luontaisesti vaihtelevat kalakannat kestävän käytön periaatteen edellyttämällä tasolla** (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015).

Tenojoen vesistön lohikanta koostuu vähintään 30 erilaistuneesta populaatiosta, joilla on hyvin moninaisia elinkierto-omaisuuksia. Kutemaan nousevien lohien meri-ikä vaihtelee yhdestä viiteen vuotta, ja lisäksi tavataan uudelleen kutemaan pyrkiviä lohia. Pääuoman lisäksi lukuisissa sivujoissa esiintyy erillisiä kutukantoja, joiden on osoitettu olevan perimältään hyvin erilaisia (Te-

nojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015). **Tenojoen kalastussopimuksen tavoitteena on suojella ja ylläpitää tätä luonnonlohikantojen monimuotoisuutta.**

Suomi ja Norja ovat sitoutuneet kalastussopimuksella läheiseen yhteistyöhön säilyttääkseen Tenojoen vesistön kalakannat ja niiden monimuotoisuus (Tenojoen kalastussopimuksen 8 artikla). Sopimuksen mukaisesti sopimuspuolet tekevät tässä tarkoituksessa yhteisiä tutkimuksia, jotka koskevat vesistön kalakantoja ja kalansaaliiden määriä. Tenojoen vesistössä lohikantoja on seurattu pitkään (mm. saalistilastointi ja poikastiheyden arviointi) ja aikasarja-aineistoja on voitu käyttää arvioitaessa muutoksia lohikantojen tilassa.

Maa- ja metsätalousministeriö perusti yhdessä Norjan ympäristöministeriön kanssa vuonna 2010 Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmän. Työryhmä julkaisi hiljattain raportin Tenojoen lohikantojen tilasta (liite 1, Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015). Raportin mukaan joitakin Tenojoen lohikantoja pyydetään tällä hetkellä yli kestävän enimmäistuoton (korkein kestävä kalastuskuolevuus). Useimmissa Tenojoen lohikannoissa merkittävä osa kaloista joutuu saaliiksi ja vain pieni osa selviytyy kudulle. Tutkimusten perusteella jokikalastuksen pyyntiaste voi olla yli 60 %. Kun huomioidaan myös merikalastus, joidenkin Tenojoen lohikantojen todellinen kalastuskuolevuus voi olla jopa 90 %.

Kalastus Tenojoen pääuoman kaikissa osissa on sekakantakalastusta, jossa pyydetään samanaikaisesti eri jokien kalakantoja. Erityisesti vesistön yläjuoksulle vaeltavat lohet nousevat Tenojoen vesistöön jo aivan kalastuskauden alussa, joten ne ovat vaellusmatkansa aikana pitkään alttiina kalastukselle sekä rannikolla että Tenojoen pääuomassa (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015). Näiden lohikantojen varhain nouseviin suuriin emokaloihin kohdistuu pääasiassa paikallisten kalastajien perinteistä pyyntiä, koska ulkopaikkakuntalaisia kalastajia on alkukesällä Tenon alueella verrattain vähän. Voimakkaan kalastuksen seurauksena näiden kantojen tila on heikko ja etenkin Karas-Iesjoen vesistön lohikannat ovat kaikkein uhanalaisimpia. Siksi **paikallisten pyynnin rajoittaminen on kalakantojen elinvoimaisuuden ja kalastuksen jatkuvuuden kannalta kohtuullista** eikä pelkkä matkailijoiden vapakalastuksen rajoittaminen ole riittävä hoitotoimi kaikkien lohikantojen suojelemiseksi. Matkailijoiden saaman kalasaaliin rakenne poikkeaa paikkakuntalaisten saaliista matkailukalastuksen kohdistuessa enemmän nuorempiin kaloihin ja vähemmän uhanalaisiin kantoihin.

Suomi ja Norja Pohjois-Atlantin lohensuojelujärjestö NASCON jäsenenä ovat sitoutuneet soveltamaan varovaisuusperiaatetta lohikantojen suojeluun, hoitoon ja hyödyntämiseen suojellakseen kyseisiä kalavaroja ja niiden elinympäristöjä. Varovaisuusperiaatteella pyritään huomioimaan se, että tiedot luonnonkantojen tilasta ja kalastuksesta sekä esimerkiksi saaliista ovat aina jossain määrin epävarmoja (RKTL 2013). Tämä lähestymistapa turvaa myös kalastusoikeuden käyttöä vähentämällä riskiä, että lohikannoille ja kalastukselle aiheutuisi sellaista merkittävää haittaa, jota ei epävarmuuden vuoksi vielä tiedosteta.

Nykytietämyksen perusteella hoitotoimissa on keskityttävä kunkin erillisen lohikannan turvaamiseen (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015). NASCON periaatteiden mukaisesti kantojen tila on pidettävä suojelurajan (kutukantatavoitteen) ylittävällä tasolla hoitotavoitteiden avulla ja suojelurajojen ja hoitotavoitteiden on oltava kantakohtaisia. Hoitotavoitteessa määritetään kannalle sellainen taso, jolla turvataan kannan pitkäaikainen elinkelpoisuus (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015). **Vaikka kalastuksensäätely Tenojoella on ollut oikeansuuntaista, on se ollut riittämätöntä saavuttamaan kantakohtaiset tavoitteet eivätkä kutukantatavoitteet tällä hetkellä täyty.** Norjan ja Suomen välisissä neuvotteluissa uudesta kalastussopimuksesta on painotettu sopeutuvan ja tavoitelähtöisen kalastuksenhoitojärjestelmän luomista Tenojoelle. Sen avulla kalastus pyritään rajoittamaan kestäväälle tasolle.

Koska Tenojoen lohta pyydetään myös merialueella, ovat muutokset merialueen kalakantojen hyödyntämisessä vaikuttaneet pitkällä aikavälillä Tenojoen lohikantoihin ja jokialueen saaliiseen. Tenon lohikantoja kalastettiin 1970–1980 -luvuilla Tenon vesistöalueen ja Norjan rannikon lisäksi kansainvälisillä avomerialueilla, jossa kalastuskuolevuus oli suuri. Kansainvälinen huoli luonnonvaraisten lohikantojen säilymisestä lisääntyi jokisaaliiden vähentymisen myötä, mikä johti Pohjois-Atlantin alueella lohenkalastuksen kieltämiseen vuonna 1984 NASCON sopimuksella. Myös merialueen ajoverkkopyynti, joka oli yleistynyt 1970-luvun puolivälissä, kiellettiin kokonaan Norjassa vuonna 1989 (Länsman 2014, liite 2). Nykyisen kalastussopimuksen voimassaoloaikana rannikon lohenkalastuksen kalastusaikaa on lyhennetty ja lohenkalastuspaikkojen, pyydysten ja kalastajien määrä merellä on vähentynyt huomattavasti. Norjan rannikolla kalastetaan lohta nykyisin kahdella pyydystyypillä, kiilanuotalla ja koukkuverkolla (Katsaus kalastuksessa ja saaliissa tapahtuneeseen kehitykseen Tenojoen vesistön Norjan ja Suomen puoleisilla osuuksilla sekä Finnmarkin rannikolla 2013).

Norjan rannikkokalastuksen vuosittaiset lohisaaliit ovat aiemmin olleet jopa 700 tonnia, mutta viime vuosien säätelytoimet ovat pienentäneet saaliita reilusti alle 200 tonniin. 1970-1980 -luvuilla tehtyjen Tenojoen lohen vaelluspoikasten merkintätutkimusten perusteella arvioitiin saaliin jakautuvan suunnilleen tasan Pohjois-Norjan rannikolla ja Tenojoen vesistössä tapahtuvan kalastuksen välillä. Viime vuosina lohenkalastuksen painopiste on siirtynyt jokialueelle, ja geneettisten tutkimusten perusteella noin 15–17 % Tenojoesta peräisin olevista lohista pyydetään Norjan rannikolla ja vastaavasti yli 80 % Tenojoen vesistöstä (Länsman 2014, Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015).

Tenojoen kalastussopimus ja Norjassa tehdyt määräykset lohen meri- ja vuonokalastuksesta ovat tukeneet toisiaan (HE 53/1989) vaikuttaen positiivisesti jokeen nousevien kalojen määrään ja ollen siten kalastusoikeuden omistajien edun mukaisia. Tarve sopeuttaa kalastusta lohikantojen muutoksiin on ollut ilmeinen koko vuoden 1972 Tenojoen kalastussopimuksesta alkaneen tarkastelujakson aikana. Vaikka kalastuspaine merialueella on 1970-1980 -lukujen tilanteeseen verrattuna asteittain pienentynyt, on lohen merivaiheen eloonjäännin havaittu heikentyneen 1990- ja 2000-luvuilla. Tämä eri puolilla Pohjois-Atlantin aluetta syönnösvaelluksensa tekevilla lohikannoilla havaittu ilmiö liittyy siihen, että meriympäristön olosuhteet ovat muuttuneet lohelle epäedulliseen suuntaan. Meriympäristön muutosten ohella jokialueen kalastus on nykytilanteessa merkittävin Tenojoen lohikantojen tilaa säätelevä tekijä (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015).

Tenojoen lohikantojen pitkäaikainen seuranta-aineisto osoittaa, että lohikantojen rakenteessa on tapahtunut huolestuttavia muutoksia ja erityisesti suurten (kolmen ja neljän merivuoden) lohien määrä on vähentynyt. Tenojoen lohikantojen vaihtelu oli aiemmin samankaltaista muiden läheisten lohijokien kanssa, mutta aivan viime vuosina muiden jokien kehitys on ollut Tenosta poiketen myönteistä, mikä tutkijoiden mukaan viittaa siihen, että kalastus on Tenon vesistöalueella ollut erityisen voimakasta (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015).

Eri pyyntimuotoihin kohdistuva kalastuksensääntely on ollut välttämätöntä sekä joki- että merialueella, jotta Tenojoen monimuotoiset lohikannat ja kalastus on voitu turvata. Siksi **kalastuksensääntely on ollut ja tulee myös jatkossa olemaan sekä yleisen että yksityisen edun mukaista.** Kulkki ja Vitikainen (2009) ovat aiemmin todenneet, että kalastusrajoitusten välttämättömyyden vuoksi paikallisten kalastusoikeuksien haltijoiden kalastusta tulee voida tiettyyn rajaan saakka rajoittaa ilman korvausvelvollisuutta. Ilman kalastuksensääntelyä lohikannat ja sitä kautta kalastus ja saaliit olisivat hallitsemattoman pyynnin takia nykyistä heikommassa tilassa.

4. Saalistilastot

Tenojoen lohenkalastusta koskevat tutkimukset aloitettiin Suomessa vuonna 1972. Kalastussopimuksen mukaan Suomen ja Norjan tulee huolehtia siitä, että kalastajilta kerätään tarpeellisia

tietoja kalansaaliista kunkin kalastuskauden aikana (9 artikla). Suomessa on tehty raportti paikkakuntalaisten lohenkalastuksesta ja saaliista Tenojoen vesistössä vuosina 1980–2013 (Länsman 2013). Lisäksi Länsman (2014) on tehnyt koosteen Suomen puolen lohisaaliista 1970-luvulta (liite 2). Näiden lähteiden avulla kalakorvaustoimituksessa voidaan tarkastella Vetsikon lohkokunnan alueen saaliita vuoden 1972 kalastussopimuksen ajalta lähtien.

Saalistilastojen perusteella lohisaaliit ovat olleet kalastusrajoituksista huolimatta ajoittain suuria ja vaihdelleet luonnonmukaisella tavalla syklisesti 8–9 vuoden välein. Tilastojen mukaan Vetsikon alueen pyydyskohtainen lohisaalis on vaihdellut eikä yksikkösaaliissa ole havaittavissa selvää trendiä vaan vaihtelu on vuosittaista (Länsman 2014). Voimakkaasti vaihtelevassa luonnonkannassa ei voi olla taattua saalismäärää. Ainoastaan kalastusoikeus voidaan turvata.

Saaliin suuruus vaihtelee riippuen eri muuttujista, mikä toisaalta vaikeuttaa myös saalistilastojen tulkintaa. Vuosien väliset erot johtuvat lohikantojen luonnollisesta vaihtelusta, jonka aiheuttavat joki- ja meriympäristön muutokset. Lisäksi vaikuttavat esimerkiksi kalastusolosuhteiden ja kalastustehon muutokset (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmän raportti 2015). Länsmanin (2014) mukaan Vetsikon lohkokunnan yksikkösaaliin vaihteluun ja saalismääriin vaikuttavat monet ympäristötekijät. Runsaat kevät- tai kesätulvat vähentävät aktiivisia pyyntipäiviä ja halukkuutta patopyyntiin. Toisaalta kalastettaessa lohta vain omaan käyttöön alkukesän hyvä lohisaalis vähentää oletettavasti pyyntipainetta loppukesällä. Lisäksi kalastustehot eri pyyntialueilla ovat muuttuneet.

Suurimmat muutokset ovat olleet kalastuskulttuurillisia, perinteisten kalastustapojen vähentyessä ja kalastusmatkailupalvelujen yleistyessä. Aiemmin lohta hyödynnettiin pääasiassa omassa taloudessa ravintona tai myymällä kalaa. Nykyinen suuntaus on, että kalastusoikeudesta saadaan kalan omassa taloudessa ravintona käytön lisäksi taloudellista hyötyä enimmäkseen myymällä kalastusmatkailijoille kalastuselämyksiä ja siihen liittyviä soutu-, venevuokraus-, majoitus-, ravintola-, ym. palveluita sekä lupatulojen kautta. Kalastuskulttuurin muutokseen on vaikuttanut voimakkaasti myös Norjassa kasvatetun lohen tulo kalamarkkinoille (Länsman 2014). **Kaikki nämä tekijät on otettava huomioon arvioitaessa yksittäisten kalastusrajoitusten vaikutuksia saaliiseen ja kalastukseen.**

Tenojoen lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmän raportissa (2015) ilmaistaan huoli siitä, että edellä kuvattu säännöllinen jaksottainen vaihtelu vaikuttaa muuttuneen viime vuosina. 2000-luvun alun hyviä saaliita eivät seuranneet suuret saaliit vuosina 2006–2008, kuten oli ennustettu. Myös vuosina 2009, 2010 ja 2011 odotettiin paljon toteutuneita suurempia saaliita. Viimeisten kymmenen vuoden aikana Tenojoen keskimääräinen lohisaalis on ollut pitkän ajan keskiarvoa pienempi sekä lohien määrässä että saaliin painossa mitattuna. Tenojoen lohikantojen tehokas kalastus 2000-luvun alussa on saattanut johtaa liian pieniin kutukantoihin eikä heikko lohikanta voi tarjota runsasta saalista.

Tenojoen vesistön lohikantojen kokonaistuotannon on arvioitu olevan 600 tonnia. Vuosina 1972–2013 Tenon jokialueen vuotuiset lohisaaliit ovat vaihdelleet välillä 63–250 tonnia ollen keskimäärin 130 tonnia. Koko Tenojoen vesistössä pyydettyjen lohien kokonaismäärä vaihtelee yleensä 30 000:n ja 50 000:n välillä. Huippuvuosina saalis on ollut yli 60 000 kalaa ja niukimpina vuosina noin 15 000 kalaa (Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015).

Saalistilastojen mukaan Vetsikon vuotuinen lohisaalis oli tarkastelujaksolla (v. 1974–2013) keskimäärin 9 090 kiloa, josta paikkakuntalaiset saivat 2 900 kiloa. Patopyyntisaaliina paikkakuntalaiset saivat keskimäärin 1 500 kiloa, verkkopyyntisaaliina 240 kiloa, kulutussaaliina 290 kiloa ja vapasaaliina 890 kiloa lohta. **Vetsikon lohkokunnan alueella perinteinen lohen patopyyntikalastus on säilynyt verrattain hyvin**, vaikka pyynnissä olevien patojen määrä on kalastuskulttuurin muutoksen ja paikkakuntalaisten vapakalastuksen voimistumisen myötä vä-

hentynyt. Pyyntitapakohtaisesti tarkasteltuna vuotuinen lohisaalis Vetsikon padoista oli 1970-luvulla keskimäärin 2 tonnia ja 2000-luvulla 1,4 tonnia. **Vetsikon lohkokunnan alueella ei ole havaittavissa lohien yksikkösaaliin vähenemistä** tilastointiajanjaksolla 1974–2013. Lohipadon yksikkösaalis oli pitkällä aikavälillä keskimäärin 145 kiloa ja 2000-luvulla 170 kiloa. Suurimmat patopyynnin yksikkösaaliit saatiin 2000-luvulla (Länsman 2014).

5. Kalastussopimuksen ja -rajoitusten vaikutukset paikallisille kalastusoikeuden omistajille

Seuraavassa tarkastellaan lähinnä patopyyntiin liittyvien rajoitusten vaikutuksia paikallisille kalastusoikeuden omistajille omaisuuden normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön näkökulmasta.

Kalastusoikeus Tenojoen lohipadossa on lähes poikkeuksetta erityisperusteinen kalastusoikeus ja yleensä taloon kuuluva yhteinen erityinen etuus. Käytettävien pyydysten määrän säätely on ollut säätelykeinona koko nykyisen tyyppisen sopimuksen voimassaoloajan. Jo ensimmäisessä kalastussäännössä vuonna 1873 määrättiin rajoitus, jonka mukaan Tenojoella ei saanut pyytää yhtä aikaa useammalla kuin kahdella padolla. Samalla kiellettiin Outakosken poikkipadon rakentaminen ja määriteltiin lohienkalastuksen vuosirauhoitusajat (Länsman 2014). Liian tehokkaana pyyntimuotona poikkipadot estivät kalojen vaelluksen ja yläpuoliset kalastajat jäivät saaliitta (Niemelä 1990). Siksi ne kiellettiin kokonaan vuonna 1920. Patokalastuksen rakenteita koskeva säätely sekä viikkorauhoitus ulottuvat vuoteen 1938. Vuonna 1972 määrättiin, että pyynnissä ei saa olla useampaa kuin kahta patao tai kahta seisovaa verkkoa tai yhtä kumpaakin. Patorakenteita ja rauhoitusajkoja koskevaa säätelyä on muutettu ja ajantasaistettu useaan otteeseen kalastussäätelyn historian aikana. Vuodesta 1972 alkavan tarkastelujakson aikana on viikkorauhoitusta pidennetty vuorokaudella vuonna 1979. Viimeisin muutos rauhoitusajoissa tapahtui vuonna 1989, jolloin vuosirauhoituksen päättymisaikaa siirrettiin huhtikuun 30. päivästä toukokuun 19. päivään (Länsman 2014).

ELY-keskus katsoo, että patopyyntiä koskevan säätelyn ainoa tarkoitus on ollut mitoittaa kalastus kestäväksi siten, että lohikannan säilyminen pitkällä aikavälillä varmistetaan. Tällöin rajoitukset ovat palvelleet kalastusoikeuden haltijoiden etua. Säätely on siten ollut kohtuullista ja pyyntiä on voitu harjoittaa normaalilla ja järkevällä tavalla. Perusteena korvausten maksamiselle tulee olla vahinko, joka aiheutuu kalastussopimuksesta ja siihen liittyvästä kalastussäännöstä. Koska tällaista vahinkoa ei patopyynnin rajoituksilla ole syntynyt, ei valtiolla katsota olevan korvausvelvollisuutta.

Patopaikkojen lukumäärärajoitus on annettu kalastussäännössä jo kauan ennen vuotta 1972 eikä siitä mahdollisesti aiheutuneiden menetysten katsota kuuluvan kalakorvauslain piiriin. Lisäksi on kyseenalaista, kuinka luotettavasti tosiasiallisia vaikutuksia saaliisiin voitaisiin arvioida tilanteessa, jossa vertailuun sopiva ajankohta ulottuu vähintään sadan vuoden päähän, 1800-luvulle. Nykyisen kalastussäännön hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä (53/1989) todetaan, että kalastusaikoja ja pyyntivälineitä koskevat rajoitukset ovat aina merkinneet sitä, että enemmän lohta on saatu suomalaisten kalastajien kalastettavaksi. Rajoitukset ovat voineet vaikuttaa Tenojoen eri osissa eri tavoin. Esimerkiksi viikkorauhoitus on mahdollistanut lohien vapaamman nousun jokialueen yläjuoksulle ja kutualueilleen. Muutokset rauhoitusajoissa eivät näytä vaikuttaneen lohipatojen yksikkösaaliisiin Vetsikon alueella. Yksi lisärauhotusvuorokausi on voinut lisätä saaliin määrää muina päivinä. Vuosirauhoituksen pidentäminen toukokuussa ei ole käytännössä rajoittanut lohienkalastusta Vetsikossa, sillä patopyynti voi useimmiten alkaa vasta kesäkuun puolella veden korkeuden laskettua jäiden lähdon jälkeen riittävästi (Länsman 2014).

Lohienkalastuksella on perinteisesti ollut suuri merkitys paikalliselle väestölle. Nykyisen kalastussopimuksen hyväksymisen ja kalakorvauslain säätämisen aikaan katsottiin, että paikkakunta-

laisten asemaan vaikutti oleellisesti kokonaan ulkopuolisten henkilöiden kalastusmäärä Tenojoessa, sillä heidän osuutensa Tenojoen kokonaissaaliista oli kasvanut merkittävästi. Perustuslakivaliokunta piti (53/1989) tärkeänä selvittää, missä määrin kalastussäännön rajoitukset vaikeuttavat paikallisten toimeentulomahdollisuuksia. Virkistyskalastuksen turvaaminen yhdessä määrättyjen lisärajoitusten kanssa muodostivat valiokunnan lausunnon mukaan Tenojoen jokilaaksoissa asuvien, kalastamaan oikeutettujen kannalta sellaisen rajoituksen, joka olennaisesti heikensi heidän mahdollisuuksiaan saada toimeentulonsa lohenkalastuksesta. Rajoituksen johdosta he eivät voineet käyttää kalastusoikeuttaan normaalilla, kohtuullisella ja järkevällä tavalla. Osittain tämän vuoksi kalastussopimuksen hyväksymistä koskeva lakiehdotus oli käsiteltävänä perustuslainsäätämisyjärjestyksessä.

Kalastusmatkailijoiden saalisosuus on saalistilastojen mukaan kasvanut myös Vetsikossa (1970-luvulla se oli noin 40 % ja nykyisin noin 70 % alueen lohisaaliista). Voimistunut kalastusmatkailu Vetsikon alueella, kuten muuallakin Tenojokivarressa, on tuonut alueelle työtä ja osa paikkakuntalaisista lohenkalastajista on siirtynyt lohenmyynnistä kalastusmatkailuyrittäjiksi. Samalla osa lohisaaliista on siirtynyt paikallisilta kalastajilta matkailijoille. Vaikka kalastusmatkailijoiden osuus lohisaaliista on kasvanut, on luonnonvaraisen lohen havaittu tuottavan enemmän taloudellista hyötyä kun se myydään kalastuselämyksenä, johon voidaan liittää myös oheispalveluja, kuten soutu-, veneen ja moottorin vuokraus-, majoitus-, ravintola ym. palveluiden myyntiä. (Länsman 2014). **Siten matkailijoille varattu osuus kalastuksesta ei ole heikentänyt paikkakunnan väestön toimeentuloa vaan päinvastoin edistänyt elinkeinomahdollisuuksia.** Edelleen voidaan todeta, ettei virkistyskalastus vaikeuta esimerkiksi patopyynnin edullista harjoittamista.

Kalastusmatkailusta koituu kohtuullista hyötyä paikallisille kalastusoikeuden omistajille myös lupatulojen muodossa, joita on kertynyt vuodesta 1973 lähtien. Kalastuslupatuloja on viime vuosina kertynyt rajajokialueelta Lapin ELY-keskuksen kirjanpidon mukaan runsas 1 000 000 € ja ne jaetaan kalastussäännön mukaisesti tasan Suomen ja Norjan kesken. Suomen osuus jaetaan valtion, osakaskuntien ja yksityisten vesialueen omistajien kesken Tenon kalastustoimikunnan toisessa osamietinnössä esitetyllä tavalla (Komiteamietintö 1986:3). Valtion osuus Suomelle kuuluvista lupatuloista on noin 28 %.

Länsmanin (2014) julkaisussa on osoitettu, että Vetsikon lohkokunnan saama lupatulorahoitus kattaa täysimääräisesti kalastusmatkailijoiden saalisosuuden arvon. Esimerkiksi vuonna 2011 Vetsikon osakaskunta sai Tenojoen lupatulorahoitusta noin 77 000 € kalastusmatkailijoiden saaman lohisaaliin (5 545 kg) arvon ollessa 12 euron kilohinnalla laskettuna 66 540 €. (Länsman 2014). Tämä voidaan katsoa kompensoivan virkistyskalastajien paikkakuntalaisille aiheutaman saaliin vähenemisen (Niemelä 1990).

Tenojoen sopimuksen mukaisesti kalastuskorteista saadut tulot tulee käyttää sopimuksen 5 artiklan mukaan ensisijaisesti kalastuksen valvonnasta aiheutuvien kulujen peittämiseen sekä muihin kalakantojen kehittämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin Tenojoen vesistöissä. Tämä kalastussäännön kohta velvoittaa vain valtiota. Paikallisille maksettuja lupatuloja ei siten välttämättä käytetä sopimuksen mukaisesti kalakantojen hoitoon, vaan Tenojoen lupamyynnistä, valvonnasta ja desinfiointipisteiden järjestämisestä lohiloisen torjumiseksi huolehtii valtio, käytännössä lupatulo-osuuttaan suuremmalla summalla. Valtion lupatulot palautuvat siten täysimääräisesti kalastusoikeuden omistajien hyödyksi.

Kalastuksen valvontaan ja luvanmyyntiin sekä Gyrodactylus salaris -loisen torjumiseen liittyvistä virkatehtävistä Tenojoella vastaa Lapin ELY-keskus maa- ja metsätalousministeriön tarkoitukseen vuosittain osoittamalla määrärahalta. Tenon kokonaiskulut olivat ELY-keskuksen rahoitussuunnitelman mukaan vuonna 2007 yhteensä 91 000 € ja vuonna 2015 yhteensä 111 000 €. Vuoteen 1999 saakka Tenon luvanmyynnistä, valvonnasta ja saalistietojen keräämisestä vastasi maa- ja metsätalousministeriön myöntämällä määrärahalta Lapin lääninhallitus.

Esimerkiksi vuonna 1993 Lapin lääninhallitukselle myönnettiin näitä tehtäviä varten yhteensä n. 93 000 € ja vuonna 1994 n. 86 000 €.

Maa- ja metsätalousministeriö on vuoteen 2010 saakka antanut vuosittain Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle (RKTL, nykyisin Luke) määrärahan käytettäväksi Tenojoen lohikantojen seurantaan, mikä palvelee niin ikään kalastusoikeuksien omistajien etua. Esimerkiksi vuonna 1993 RKTL:lle on myönnetty tähän tarkoitukseen n. 93 000 € ja vuonna 1994 n. 114 000 €.

Johtopäätöksenä todetaan, että kalastussopimus ja siihen liittyvät säännöt ovat turvanneet paikallisten kalastusoikeuden omistajien etua varmistamalla kalastuksen jatkuvuuden sekä mahdollisuuden käyttää omaisuuttaan hyväkseen tavanomaisella, edullisella ja kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla suhteessa aiheutuviin kustannuksiin.

6. Kalastusoikeuden asuinpaikkaperusteinen rajaaminen

Asuinpaikkaperusteinen kalastusoikeuden rajaaminen tuli Tenojoen kalastussääntöön vuonna 1979, jolloin ulkopaikkakuntalaisten osalta käytännössä mitätöitiin kalastusoikeus kiinteistönomistuksen nojalla. Kalastussäännön asuinpaikkarajoituksen mukaan ulkopaikkakuntalaiset kiinteistönomistajat ovat oikeutettuja vain vapa- ja viehe- sekä perhokalastukseen erikseen merkityillä alueilla. Lisäksi heidän on saatava vene käyttöönsä joltain paikalliselta. Heidän kalastusoikeutensa rinnastuu siis käytännössä virkistyskalastusoikeuteen (Kulkki 2008).

Asuinpaikkaperusteista rajoitusta lievennettiin vuonna 1982 niiden osalta, jotka ovat saaneet kalastusoikeuden perintönä suoraan Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuvalta, kalastukseen oikeutetulta henkilöltä. Näiden henkilöiden osalta on poistettu verkkopyydysten ja oman veneen käyttöä koskevat rajoitukset. Nykyisen kalastussäännön mukaan heidän on mahdollista kalastaa paitsi vavalla ja vieheellä, myös padolla, seisovalla verkolla, kulkutusverkolla ja nuotalla. Perintönä kalastusoikeuden saaneet voivat kalastaa vavalla ja vieheellä maksamalla kalastuskortista saman hinnan, joka peritään muilta ulkopaikkakuntalaisilta (Kulkki 2008).

Ulkopaikkakuntalaisiin kiinteistönomistajiin kohdistuu enemmän rajoituksia kuin jokilaaksoissa asuviin henkilöihin ja kalastuskortista perittävä maksu on korkeampi kuin paikkakuntalaisilla. Korvaustoimituksessa tulee arvioidavaksi, ovatko muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa asuvien mahdollisuudet käyttää kalastusoikeuttaan normaalilla, kohtuullisella ja järkevällä tavalla olennaisesti vaikeutuneet. **ELY-keskus katsoo, että korvaustoimituksessa on pidettävä erillään ne, jotka ovat hankkineet kiinteistönsä asuinpaikkarajoituksen voimaantulon jälkeen, sillä heillä on ostohetkellä ollut tiedossa asuinpaikan vaikutus kalastusoikeuteen.**

Oikeuskanslerin 7.10.2014 antamassa päätöksessä (OKV/1/21/2012) on selostettu yleisten tuomioistuinten ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja, joissa on katsottu, ettei Tenojoen kalastussopimus ja -sääntö ole loukannut perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksessa turvattuja oikeuksia. **Kalastusoikeuden asuinpaikkaperusteisen rajoituksen tarkoituksena on turvata ensisijaisesti paikallisten oikeudet sekä huomioida lohikantojen säilyttämiseen ja lisääntymiseen liittyvä merkittävä yleinen etu.** Myös eräissä Vetsikon korvausvaatimuksessa todetaan, että useimmat hakijoista pitävät paikkakuntalaisuusehtoja hyödyllisenä ja tänä päivänä välttämättöminä.

7. Korvauslaskennan perusteista

Tenojoen kalakorvauslain nojalla korvattavia menetyksiä ovat ainoastaan ne toteen näytetyt vahingot, jotka liittyvät kiinteistökohtaisen kalastusoikeuden käyttämiseen ja jotka aiheutuvat kalastussäännön määräyksistä ja rajoitteista. Rajoitusten merkitystä tulee tarkastella siltä kannalta,

millainen niiden tosiasiallinen vaikutus on eri omistajaryhmien asemaan. **Saalistilastojen perusteella voidaan osoittaa, ettei kalastusoikeuden käyttö ole rajoittunut huomattavasti ja että säätely on ollut kohtuullisuusperiaatteen mukaista. Säätelyn ainoana tarkoituksena on ollut varmistaa lohikannan säilyminen elinvoimaisena pitkällä aikavälillä. Koska kalastusrajoitukset eivät ole aiheuttaneet huomattavaa vahinkoa patopyynnille ja -saaliille, ei korvattavia menetyksiä ole syntynyt.** Jos toimituksessa kuitenkin vastoin valtion kantaa arvioidaan haittaa syntyneen, tulisi mahdollisessa korvausmenettelyssä ottaa huomioon seuraavaa.

Sekä absoluuttisen että suhteellisen korvauskynnyksen tulisi olla verrattain korkealla tasolla, koska Tenojoen sopimuksen mukainen kestävyys pyrkiä kalastuksen säätely palvelee kaikkien yhteistä etua. Korvauskynnys merkitsee sitä, että sen alittavia korvauksia ei makseta kalastusoikeuden haltijalle. Korvauskynnyksen suuruutta on arvioitu aiemmin esimerkiksi Korkeimman oikeuden päätöksessä 2008:73, jossa oli kysymys siitä, aiheutuiko luonnonsuojelulain nojalla määrätystä liito-oravien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittämis- ja heikentämiskiellosta metsänomistajalle korvattavaa haittaa. Tenojoen kalastussopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö poikkeavat lähtökohtaisesti luonnonsuojelulain nojalla määrätystä metsänkäytön rajoittamisesta, koska omistettu luonnonvara on eri tyyppiä. Metsänomistus on yksityistä, kun taas kalastusoikeus liittyy yhteisesti hyödynnettyihin kalakantoihin, missä resurssin käyttäjä saa itselleen hyödyn, mutta resurssin kulumisen haitat jakautuvat kaikkien kalastusoikeudenomistajien kesken (ns. yhteismaan ongelma, esim. Bowles 2004). Lohikannan kaltaisen yhteisesti hyödynnetyn uusiutuvan luonnonvaran kohdalla kalastuksen rajoittamisen katsotaan tuovan omistajalle hyötyä toisin kuin yksityisomistuksessa olevan metsän metsätaloudellisten käyttömahdollisuuksien rajoittamisen. ELY-keskus katsoo, että tämä seikka puoltaa korvauskynnyksen asettamista varsin korkealle tasolle Tenon kalakorvaustoimituksessa.

Jos tästä huolimatta korvauskynnyksen katsotaan joiltakin osin ylittyvän, tulee korvauslaskennan perustua virallisiin saalistilastoihin. Laskennassa ei voida olettaa lohien tuoton olevan vakio ja saalismuutoksia arvioitaessa on huomioitava lohisaaliiden luonnonmukainen vaihtelu. Vetsikon lohkokunnan keskimääräinen vuotuinen lohisaalis (kg) pyyntitavoittain ja kalastajaryhmittäin eri ajanjaksoilla on esitetty liitteenä 2 olevassa Länsmanin (2014) raportissa (ks. raportin taulukko 5 sekä liitteet 1 ja 2). Raportissa todetaan, että Kulkin (2007) esittämät laskelmat lohisaaliista ovat suurempia kuin RKTL:n tilastoissa.

Tosiasiallisten vaikutusten selvittämiseksi voidaan patoja luokitella korvaustoimituksessa sen mukaan, missä pyyntipaikka sijaitsee (saalis vaihtelee eri paikoissa) ja mihin aikaan kyseistä patoa on tarkoitettu käytettävän. Patojen käyttöä tulisi tarkastella tilanteessa, jossa alkuperäisiä kiinteistöjä ei oltu jaettu. Alkuperäisillä taloilla on tyypillisesti ollut erilliset patopaikat eri vesitilanteisiin, jolloin patoja on voinut olla eri paikoilla kevät-, kesä- ja syyspyyntiin. Sitten patopaikat on voitu jakaa eri kiinteistöihin ja padot ovat lähtökohtaisesti eriarvoisia. Kalastusoikeuden omistajalla voi nykytilanteessa olla hallussaan esimerkiksi isompaan kokonaisuuteen kuulunut tulvapatopaikka, jolloin korvauslaskennassa ei tarvitse huomioida niitä rajoituksia, jotka kohdistuvat muihin pyyntiaikoihin. Lisäksi kalastussääntö mahdollistaa joustavan pyyntimuotojen käytön olosuhteista riippuen ja pyynnissä voi samanaikaisesti olla joko kaksi patoa, kaksi seisovaa verkkoa tai yksi kumpaakin.

Patopyynnin saalistietojen lisäksi korvauslaskennassa tarvitaan tietoa saaliin arvosta eri ajan-kohtina. Luonnonvarakeskus (Luke) on Lapin ELY-keskuksen pyynnöstä arvioinut Tenon ja Itämeren villin lohien kalastajahinnan sekä viljellyn lohien tuottajahinnan kehitystä. Luke tarkastelee lausunnossaan (liite 3) myös lohien kalastajahintaan vaikuttaneita tekijöitä. Lausunnon mukaan Tenon lohesta maksettiin 1970-1980-luvuilla kalastajalle ajankohdasta riippuen 16-30 €/kg (lausunnon liite 1). Lohien kalastajahintaan ovat vaikuttaneet esimerkiksi lohien koko ja laatu, säilytystapa ennen käyttöä, lohisaaliin runsaus, myyntiajankohta, asiakkaan tuttuus sekä etenkin kysyntä. Lohien myyntihinnassa tapahtui hetkittäistä nousua 1980-luvun lopussa, mutta

1990-luvulla hinta laski viljeltyjen kirjolohen ja Norjan lohen tullessa markkinoille (esimerkiksi vuonna 1992 kalastajahinta n. 12 €/kg). Luonnonvaraiseen Tenon loheen ja sen pyyntiin liittyy erilaisia aineettomia arvoja, mutta ne eivät nosta lohen myyntihintaa suhteessa verkkoallas-kasvatettuun loheen. Nykyisin isokokoisesta Tenon lohesta maksetaan kalastajalle noin 10-12 €/kg ja pienikokoista lohesta 6,5-7 €/kg.

Tenon korvauslain mukaan korvausvelvollisuus ja korvausten määrä ratkaistaan toimituksessa, johon sovelletaan, mitä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetussa laissa (603/1977) säädetään lunastustoimituksesta. Tämä ilmeisesti tarkoittaa, että toimitukseen sovelletaan sekä lunastustoimituksen menettelyä että lunastuslain aineellisia säännöksiä esimerkiksi korvauksille laskettavasta korosta. Myös Korkeimman oikeuden päätöksessä 2007:31 katsottiin, että vahingonkorvauksia koskevassa asiassa sovelletaan lunastuslain 95 §:n 1 momentin säännöstä. Sen mukaan maksamatta olevalle lunastuskorvaukselle on määrättävä suoritettavaksi kuuden prosentin korko siitä päivästä, jolloin hakija on saanut oikeuden lunastettavan alueen haltuunottoon. KKO toteaa, että lunastuslain 95 §:ssä ei erotella erityyppisiä lunastuskorvauksia eikä koronmaksuvelvollisuuden piiristä myöskään suljeta mihinkään tiettyyn perusteeseen perustuvaa korvausta. Sen vuoksi lunastuslain säännöksiä oli päätöksen mukaan perusteltua soveltaa myös ko. korvaustilanteeseen.

Samassa KKO:n päätöksessä pohdittiin koron määrittämisen alkamisajankohtaa lunastuslain 95 §:n mukaan. Käsiteltävänä olleessa tapauksessa ei ollut tiettyä ajankohtaa, jolloin hakija olisi saanut oikeuden lunastettavan alueen haltuunottoon eikä myöskään siihen rinnastettavaa ajankohtaa. KKO katsoi, että korvattava vahinko oli syntynyt vähitellen pitkähkön ajan kuluessa. Korvauksen perusteet ja aiheutuneen vahingon määrä olivat olleet riittaiset siten, ettei osakaan siitä oltu voitu pitää selvitettyinä ennen ko. toimitusta. Näissä olosuhteissa KKO katsoi, ettei koronmaksuvelvollisuutta lisäkorvaukselle ole syntynyt ennen sitä ajankohtaa, jolloin ensi kerran oli asetettu selvästi yksilöity velvollisuus rahallisesti hyvittää aiheutunut vahinko.

ELY-keskus katsoo, että Vetsikon kalakorvausasiassa koronmaksuvelvollisuutta ei voi syntyä. Jos kuitenkin koron määrittämisen alkamisajankohta tulee arvioitavaksi, katsotaan kalakorvausasiassa olevan kyse vastaavanlaisesta tilanteesta kuin edellä, jossa korkoa ei voitu määrätä ajalta ennen toimituksen päättymistä ja korvausasian selvittämistä. Tenojoen kalakorvauslakiin perustuva korvaustoimitus on viivästynyt, koska vesialueen omistus- ja käyttöoikeudet ovat olleet epäselvät ja lainvoimaisia päätöksiä korvausten perustana olevien erityisten etuuksien osaksluetteloista ei ole ollut. Kalakorvauslain toimeenpano voi alkaa sen jälkeen, kun päätökset saadaan lainvoimaisiksi. Oman lohkokunnan alueella olevat erityisperusteiset kalastusoikeudet on selvitetty toimituksilla ja Vetsikon lohkokuntaa koskeva toimitus on lopetettu v. 2010. Vetsikon toimituksesta on valitettu oikeuteen, mikä on pitkittänyt prosessia. Muiden kuin patojen osalta oikeuskäsittely jatkuu edelleen. Maanmittauslaitos on tehnyt johdonmukaisesti ja tehokkaasti työtä sen eteen, että kalakorvauslain toimeenpanon esteenä olevat toimitukset ovat edenneet (Maanmittauslaitos 2010, ks. myös oikeuskanslerin päätöksestä OKV/1/21/2012 kohta ”asiassa saatu selvitys”). Koska viranomainen on toiminut prosessin aikana asianmukaisesti eikä kysymys ole aiheuttomasta viivytyksestä, ei korvaustoimituksessa voida määrätä valtion maksettavaksi korkoa.

Kulkin (2008) mukaan korvauksia olisi määritettävä myös tulevaisuudessa aiheutuvista menetyksistä, sillä rajoitukset ovat luonteeltaan pääasiassa pysyviä. ELY-keskuksen kannanotto tähän on, että uudessa sopimuksessa kalastuksen säätelyn on tarkoitus rakentua kantojen kestävän hyödyntämisen ja suojelun ehdoilla ja sopimuksessa otetaan huomioon laajasti eri näkökulmia siten, ettei mitään korvattavaa synny. Muussakaan tapauksessa tulevaa tuoton menetystä ei olisi perusteltua arvioida eikä niihin liittyvää korvausvelvollisuutta ratkaista ennen kuin tiedetään, kuinka kauan nykyinen sopimus jatkuu. Tällä hetkellä näyttää siltä, että nykyinen sopimus päättyy ja uusi sopimus tulee voimaan ennen vuoden 2017 kalastuskautta.

8. Kannanottoja muihin toimitusinsinöörin esittämiin kysymyksiin

Mikä luetaan perintösaannoksi? Perintöä on se omaisuus, jonka vainajan sukulaiset saavat perintökaaren (40/1965) 2 luvun nojalla. Vuosien 1982 ja 1989 Tenojoen kalastussääntöjen mukaan ulkopaikkakuntalaisella kalastusoikeutensa suoraan paikalliselta perintönä saaneella kalastuksen harjoittajalla on vakinaisesta asuinpaikastaan riippumatta oikeus käyttää kalastuksessa potku- ja mertapatoa, kulkutusverkkoa, seisovaa verkkoa ja nuottaa (kalastussäännön 3 §:n D-kohta). Lapin ELY-keskus on kalastussäädösten nojalla myynyt Tenojoelle seuraavia kalastuslupia:

A-lupa = Paikkakuntalaisen kalastuslupa, jolla on tilaan (maanomistukseen) perustuvat kalastusoikeudet (saa käyttää verkkopyydyksiä, nuottaa sekä vapaa viehettä).

B-lupa = Vakinaisesti asuvien paikkakuntalaisen kalastuslupa, jotka eivät omista kalastusoikeuksia (saavat kalastaa vain vavalla- ja vieheellä). Voivat kalastusoikeuksien luovutuksen kautta (KL 18 §) saada myös verkkokalastusoikeuden.

C-lupa = Ulkopaikkakunnalla asuvan henkilön lupa, joka on perintönä saanut tämän kalastusoikeuden suoraan kalastukseen oikeutetulta henkilöltä (A-lupalaiselta). Luvalla saa käyttää verkkopyydyksiä sekä nuottaa kalastussäännön määräyksiä noudattaen, muttei kalastaa vavalla ja vieheellä.

Ulkopaikkakuntalaisen kalastuslupa = Ns. turistilupa, niille henkilöille jotka eivät asu vakinaisesti Tenojoen vesistöjen jokilaaksoissa. Luvalla saa kalastaa vain vavalla ja vieheellä.

Käytännössä C-lupia haetaan myös sillä perusteella, että A-lupaan oikeutettu on luovuttanut kalastusoikeutensa eli kalastusoikeuden perusteena oleva kiinteistönsä lahjana rintaperilliselleen ja samalla ilmoittanut, että kyseessä on ennakkoperintö (rintaperillisten osalta arvoltaan merkittävä lahja oletetaan tosin ennakkoperinnöksi suoraan lain nojallakin, jollei muuta ole ilmoitettu). Perintöoikeudessa ennakkoperinnöllä tarkoitetaan sellaista lahjaa, jonka arvo vähennetään lahjan antajan kuoleman jälkeen lahjan saajan perintöosasta. Kyseessä ei siten ole perintö vaan luovutus, jonka henkilö tekee elinaikanaan. Lupakäytännössä kalastussäännön 3 §:n D-kohdassa tarkoitettu saannoksi hyväksytään kuitenkin myös se, että A-lupaan oikeutettu luovuttaa kalastusoikeutensa rintaperilliselleen lahjana.

Kalastussäännön 3 §:n tulkintaa monimutkaistavat ne tilanteet, joissa kalastusoikeus (ts. kalastusoikeuden perusteena oleva kiinteistö) on luovutettu lahjana rinta- tai muulle perilliselle, ja lahjan antaja on samalla ilmoittanut, että kyseessä on ennakkoperintö (lahjan arvo on antajan kuoleman jälkeen vähennettävä saajan perintöosasta). Rintaperillisten osalta tämä on tosin oletuksena suoraan lain nojallakin, jollei muuta ole ilmoitettu. Lapin ELY-keskuksen tulkinta tähän on, että annettu lahja pysyy lahjana eikä muutu perinnöksi sen jälkeen, kun lahjan antaja on kuollut. Näin myös siinä tapauksessa, että lahja on annettu sukulaiselle. Tällä perusteella Tenon kalastussäännöissä (1982 ja 1989) tarkoitettuina perintösaantoina voitaisiin pitää vain sellaisia perintökaaren 2 luvun mukaisia saantoja, jotka ovat toteutuneet kalastusoikeuden haltijan kuoleman jälkeen. Siten kalastussäännön 3 §:n D-kohdassa tarkoitettu perintö ei voi tarkoittaa paikkakuntalaisen (A-lupalaisen) elinaikanaan tekemää luovutusta, vaikka se aikanaan A-lupalaisen jälkeen tehtävässä perinnönjaossa katsottaisiin osakkaiden kesken ennakkoperinnöksi.

Kalastussäännön 3 §:n D-kohdan mukaan kalastusoikeus tulee saada suoraan A-lupaan oikeutetulta. Oikeus ei siten periydy enää toisessa polvessa. Lisäksi jos tila on vuoden 1979 jälkeen myyty jollekin muulle kuin perilliselle, katsotaan D-kohdassa tarkoitettujen oikeuden katkenneen eikä se siten ole voimassa kiinteistön uuden omistajan perillisille.

Maksetaanko eri aikojen korvaukset eri aikojen omistajille (kalastusoikeuden haltijoille) vai maksetaanko kaikki korvaukset tilan nykyisille omistajille? Kiinteistökohtaiset tai muut sellaiset vahingot, jotka kohdistuvat kiinteistön omistamiseen perustuviin oikeuksiin, määrätään yleensä korvattaviksi niille, jotka vahingonkorvauspäätöksen antohetkellä omistavat kiinteistön. Jos kiinteistö luovutetaan vahingon aiheutumisen jälkeen mutta ennen vahinkojen korvauspäätöstä, vanha ja uusi omistaja voivat esim. kauppakirjassa sopia siitä, miten mahdollinen vahingonkorvaus otetaan kaupantekohetkellä tai myöhemmin huomioon.

Lähteet

Bowles, S. 2004. Microeconomics: Behavior, Institutions, and Evolution. Princeton University Press. 584 s.

Katsaus kalastuksessa ja saaliissa tapahtuneeseen kehitykseen Tenojoen vesistön Norjan ja Suomen puoleisilla osuuksilla sekä Finnmarkin rannikolla 2013. Muistio.

Kulki, A-K. 2007. Korvauserusteet kalastusoikeuden rajoitusten aiheuttamien menetysten korvaamiseksi Tenojoella. Diplomityö. Teknillinen korkeakoulu. Maanmittausosasto. 83 s.

Kulki, A-K. 2008. Kalastuksen sääntelylle vankat perusteet, mutta yksityisten oikeutta ei sen nimissä saisi talloa. Maankäyttö 2:6-8.

Kulki, A-K. ja Vitikainen, A. 2009. Tenojoen kalastusoikeuksista sekä niihin kohdistuvien rajoitusten korvaamisesta. Maanmittaus 84(2):5-36.

Länsman, M. 2013 Paikkakuntalaisten lohienkalastus ja saaliit Tenojoen vesistössä Suomessa 1980-2012. Työraportteja 18. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 48 s.

Länsman, M. 2014. Lohienkalastus Vetsikon lohikunnassa Tenojoen korvauslain näkökulmasta. Työraportteja 42. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 41 s.

Maanmittauslaitos 2010. Lausunto kansanedustaja Janne Seurujärven kirjalliseen kysymykseen 370/2010 vp. 17.5.2010.

Niemelä, E. 1990. Muistio Tenojoen korvauslaista Eduskunnan laki- ja talousvaliokunnalle. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. 25.10.1990.

Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015. Tenojoen lohikantojen tila 2015. Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmän raportti. Suomennos englanninkielisestä raportista Status of the River Tana Salmon Populations 2015. 106 s.

Tenojoen kalastustoimikunnan mietintö II. Komiteamietintö 1986:3. Helsinki. 76 s. + liitteet.

RKTL 2013. Kalantutkimukseen ja kalastukseen liittyviä käsitteitä.
http://www.rktl.fi/kala/kalavarat/kalantutkimuksen_sanastoa/

Liiteluettelo

Liite 1. Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmä 2015. Tenojoen lohikantojen tila 2015.

Tenojoen vesistön lohiseuranta- ja tutkimustyöryhmän raportti. Suomennos englanninkielisestä raportista Status of the River Tana Salmon Populations 2015. 106 s.

Liite 2. Länsman, M. 2014. Lohenkalastus Vetsikon lohkokunnassa Tenojoen korvauslain näkökulmasta. Työraportteja 42. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki. 41 s.

Liite 3. Luonnonvarakeskus 2016. Lausunto koskien luonnonvaraisen/villin lohien hintaa Tenojoella ja Itämerellä sekä kalastajahinnan kehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä erityisesti Tenojoella. Lisäksi lausuntopyyntö koskee viljellyn (Itämeren) lohien tuottajahinnan kehitystä. 14.1.2016. 7 s. + liitteet.